

Марія Чумарна

Українська мова та читання

ЧАСТИНА 1

клас

Марія Чумарна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

**навчальний посібник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 6-ти частинах)**

Частина 1

Схвалено для використання в освітньому процесі

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН
2024

УДК 811.161.2(075)
Ч 90

Навчальний посібник створено до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

Схвалено для використання в освітньому процесі
(у Каталогі надання грифів навчальній літературі
та навчальним програмам № 2.0268-2023)

Чумарна М. І.

Ч 90 Українська мова та читання : навч. посіб. для 2 кл. закладів
загалн. середн. освіти : у 6-ти ч. Ч. 1. / М. І. Чумарна. —
Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2024. — 80 с. : іл.

ISBN 978-966-10-8656-1

Навчальний посібник за своїм змістом відповідає Держав-
ному стандарту початкової освіти та Типовій освітній програмі,
розробленій під керівництвом О. Я. Савченко.

Для учнів та учениць 2 класу.

УДК 811.161.2(075)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

ISBN 978-966-10-8656-1

© М. І. Чумарна, 2023
© Навчальна книга – Богдан, виключна ліцензія
на видання, оригінал-макет, 2024

Дорогий другокласнику! Дорога другокласнице!

Ми, Оля і Тарасик, вітаємо тебе на сторінках нашого навчального посібника. Разом ми вивчатимемо цікавий світ української мови та літератури; досліджуватимемо таємниці художнього слова, ознайомимося зі зразками усної народної творчості та авторськими творами різних жанрів (казки, байки, вірші, загадки, оповідання), опановуватимемо правила усного і писемного мовлення.

На тебе чекають різноманітні вправи і завдання, які ти виконуватимеш в групі, в парі або самостійно.

На сторінках посібника ми будемо спілкуватися, міркувати, фантазувати, розвивати творчі здібності.

Отож, вирушаймо здобувати нові знання.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— прочитай

— намалюй

— запам'ятай

— попрацюй у парі

— познач, напиши

— попрацюй у групі

— каліграфічна хвилинка

— поміркуй, виконай завдання

— послухай, переглянь

— словничок

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

Згідно з Конституцією України, державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України.

Державний Прапор України

Державний Герб України

Державний Гімн України

*Музика Михайла Вербицького
Слова Павла Чубинського*

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Дякуємо літу за щасливі дні! Звуки та букви

Чого навчились ми у першій класі Звуковий склад слова. Голосні звуки

1

1.

ВІДЛЕТІЛО ЛІТО ІЗ ПТАШКАМИ

Відлетіло літо із пташками —
нині я іду у другий клас!
Подружись з цікавими книжками
і усіх-усіх здивую вас:
вмію вже читати й рахувати,
гарно малювати і писати,
з друзями в цікаві ігри грати
і весь світ довкола пізнавати!

Марія Чумарна

2. Про що розповідається у вірші? Який настрій він викликає у тебе?

3. • Обговоріть, як ви розумієте назву вірша. Як іще його можна назвати? Якими словами із вірша можна підписати поданий малюнок?

• Прочитайте виділений у вірші рядок. А що вмієте ви? Розкажіть про це одне одному.

4. Виконай завдання на вибір.

• Розкажи, які цікаві пригоди трапилися з тобою влітку.

- Створи усну розповідь про літні канікули за допомогою фото-виставки, відеопрезентації, малюнків. Добери цікаві підписи до своїх світлин та відео.
- Напиши про свої враження від літнього відпочинку. Можеш скористатися поданим зразком.

Літо було

Влітку я

5. Створи «літній» малюнок.

6. Опиши словами, що зображено на твоєму малюнку. Які кольори на ньому переважають?

? 1. Пригадай, що ти вивчав/вивчала у першому класі про звуки мови.

? 2. • Вимов послідовно звуки у поданих словах.

ЛІТО

ДЕНЬ

ДРУЗІ

• Назви звуки, які легко вимовляти. Як вони називаються?

Аби краще відчуті «характери» звуків, пропонуємо гру «Танець звуків».

Завантажуйте електронний додаток та ознайомтесь із правилами гри.

? 3. • Чи сподобалась тобі гра?

• Чи вдалося гравцям відчуті і відтворити «характери» голосних звуків?

4. Усно доберіть із віршів слова, у яких переважає один із голосних звуків.

Звуки ми вимовляємо і чуємо.
На письмі звуки позначають буквами.
Букви ми бачимо, читаємо та пишемо.

5. Побудуй звукові моделі поданих слів.

— літо

— ігри

6. Спиши. Підкресли у словах букви, які позначають голосні звуки.

а А о О у У е Е и И і І

а А

мова слово азбука

В українській мові шість голосних звуків. Вони позначаються на письмі десятьма буквами.

Звуки: [а] [о] [у] [е] [и] [і]

Букви: а я о у ю е є и і ї

7. Доберіть і запишіть п'ять слів, вимова яких починається з голосного звука. Поділіть їх на склади.

Blank handwriting lines for exercise 7.

Пригадай!

У слові стільки складів, скільки голосних звуків.

8. Склади і запиши речення зі словом *школярі*. Визнач, скільки складів у цьому слові.

Blank handwriting lines for exercise 8.

1. Люблять літо діти й пташенята —
можна гратись, бігати, літати,
квітам і деревам — зеленіти,
ну а всім разом — **щасливо** жити!

Марія Чумарна

2. • Що зображено на малюнку? Чи відповідає ілюстрація змісту вірша?
• А що любиш ти? Розкажи про свої захоплення.
• Прочитай виділені у вірші слова і підкресли в них букви, які позначають голосні звуки. Чи всі голосні звуки української мови є у цих словах?

3. • Зверніть увагу, чи є у виділених словах літера, яка не позначає звука. Як вона називається? Доберіть три слова з цією літерою.
• Дослідіть, скільки двоскладових слів у вірші.

4. Вивчи вірш напам'ять.

5. Оля і Тарасик разом ідуть до школи. Дорогою вітаються з сусідами, зі своїми улюбленцями — котиками, собачками, пташками, що зустрічають їх веселим щебетанням, із сонечком, з небом, з хмарками.

Сьогодні вони діляться враженнями про літо. І при цьому грають в улюблені мовні ігри.

Тарасик розповів про літо так:

Літо. Тепло. Сонце. Радість. Відпочинок.
Мандрівка. Подорож. Море. Ліс. Гори.

А Оля продовжила:

Щасливе. Радісне. Тепле. Сонячне.
Цікаве. Приємне. Незабутнє.

6. Чим відрізняються слова, якими змальовують літо Оля і Тарасик? На які питання вони відповідають?

Зверни увагу: у слові *теплó* наголошений другий склад. Вимов це слово, наголошуючи перший склад. Що змінилося? Чи важливий наголос у слові?

Звичайно — важливий! Уяви, що мама доручила тобі купити у крамниці **замóк** до дверей. А ти саме читав казку про чарівні **зámки**...

— У **зámках** теж бувають **замкі́!** — віджартувався Тарасик.

Склад, який у слові вимовляється з більшою силою голосу, називають **наголошеним**.

7. Прочитай вірш. Поділи виділені слова на склади за зразком. Визнач, який склад у слові наголошений. Постав наголос.

Б[́]ду я **навчатись** мови золотої
у трави-**веснянки**, у гори крутої,
в потічка **веселого**, що постане **річкою**,
в пагінця зеленого, що **зросте** смерічкою.

Андрій Малишко

8. Виконай завдання на вибір.

- Прочитай слова, які назвав Тарасик. Знайди і запиши слово, у якому більше букв, ніж звуків. Поділи його на склади. Постав наголос.

_____

_____

_____

- Прочитай слова, які назвала Оля. Знайди і запиши слова, у яких менше букв, ніж звуків. Постав наголос у двоскладовому слові.

_____

_____

_____

- Обери з-поміж слів, які назвав Тарасик, трискладове слово. Побудуй його звукову модель. Постав наголос. Полічи, скільки у слові звуків і скільки букв.

— _____

9. Складіть розповідь про літо, використовуючи слова:

1 група — які дібрав Тарасик;

2 група — які дібрала Оля.

1. Оля і Тарасик влітку люблять спостерігати за природою та зберігати цікаві фото у своїх папочках. Розглянь їхні світлини і поміркуй, хто із друзів до чого уважніший.

2. Опишіть словами, що ви бачите на світлинах. Складіть коротку розповідь за зображеннями.

3. • Усно продовж речення.

Другокласники Оля і Тарасик уже вміють ... .

- А що вмієш ти? Напиши.

Я вмію _____

Мені подобається _____

Я люблю _____

Я знаю _____

4. Зверніть увагу на виділені літери (завдання 3). Назвіть звуки, які вони позначають. Зробіть висновок, коли букви *я*, *ю*, *є* позначають два звуки, а коли — один.

Букви **я**, **ю**, **є** позначають два звуки [йа], [йу], [йе] на початку слова, після голосного та після апострофа: *яблуко*, *грає*, *в'юн*.

У середині та в кінці складу букви **я**, **ю**, **є** позначають голосні [а], [у], [е] і м'якість попереднього приголосного: *рясно*, *люлька*, *осінне*.

Буква **ї** завжди позначає два звуки — [йі]: *їжак*, *поїзд*, *гаї*, *солов'ї*.

5. Спиши букви. Добери і запиши слова, що починаються з них.

Я я Ю ю Є є Ї ї

Я я

я

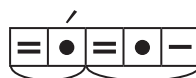
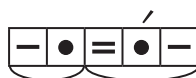
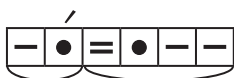
6. • Із кожної групи літер утвори і запиши слова. Постав наголос.
• Підкресли букви, які позначають два звуки.

у, б, р, я / / / ю, а, н, к / / /

л, д, и, ю / / / в, і, я, р / / /

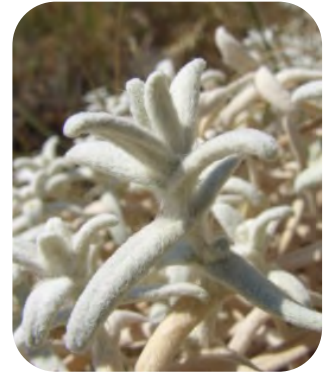

7. Назви зображені предмети. З'єднай їх із відповідними звуковими схемами.

1. Дорогою до школи наші друзі люблять ділитися своїми враженнями від побаченого. А за все літо цих вражень назбиралося дуже багато. Тарасик відпочивав із мамою в Карпатах. Йому вдалося піднятися високо в гори і навіть сфотографувати рідкісну квітку — едельвейс. Цю світлину хлопчик подарував своєму татові, який у цей час був на війні. Хай додає сили йому і бойовим друзям!

А Оля їздила з бабусею на море. Дівчинка сфотографувала зблизька хвилю і черепашку, яку викинуло на берег.

Тарасик запропонував Олі розповісти про побачене за допомогою гри. А гра полягає в тому, що треба без зупинки промовити якнайбільше слів, які починаються приголосним звуком.

Тарасик почав так:

Карпати — високі, зелені, урочисті
запашні, цікаві, таємничі, єдині...

Як тільки він зробив паузу, у гру вступила Оля:

Море — глибоке, безмежне, синє,
лагідне, спокійне, тепле...

2. • Обговоріть, хто із друзів назвав більше слів, які починаються на приголосний звук. Хто з них допустив помилку? У якому слові? Чи можна Тарасика назвати переможцем гри? Чому?
- Вимовте послідовно звуки у виділених словах. Під час вимови яких звуків повітря натрапляє на перешкоди?
  - Назвіть літери, які позначають приголосні звуки.

3. Виконай завдання на вибір.

- Знайди серед наведених друзями слів ті, у яких більше звуків, ніж букв. Поясни, які звуки «ховаються» у буквах.
- Склади речення із цими словами або створи усну розповідь про свою літню мандрівку.
- Намалюй місце, у якому тобі довелося відпочивати влітку. Який настрій ти хочеш передати своїм малюнком?

1.

ДЖМІЛЬ

Після дощюку наймиліше Петрусеві в садку. Тихо так, навіть срібні намистини спадають з дерева у траву безгучно. Усе живе поховалося, ніде ні комашинки.

А чого ж не ховатися, якщо для комашинки одна крапля дощу — все одно, що Петрусеві ціле відро води на голову. От і втікають вони: хто під листочок, хто під травинку, хто під кору... і пересиджують там. Ще й після дощу ждуть, коли роса спаде. То для Петруся роса як намисто, а для комах — цілі озера.

Та ось нарешті починає садок прокидатися. Найпершим обізвався **джміль**. Ще б пак — він же найбільший. І жало має. Того такий сміливий. Однак літає, літає, а на квітку сідати боїться. Щоб лапки не замочити. Хитрун.

Врешті не витримує і моститься на жовту квіточку. Кортить же солодкої роси напитися.

А коли він сідає на квітку, то вже й не гуде. Бо крильцями не махає. І тоді сміливішають інші комахи — он і **мураха** вигулькнула на світ, а он і крапчасте сонечко загойдалося на травині, і ще якась кузька.

Гарно так, весело, навіть діда джмеля не страшно.

Василь Шкляр

 2. Чи доводилося тобі спостерігати за польотом джмелів? На що схоже гудіння джмеля? Опиши його словами.

 3. Спробуйте придумати маленьку казочку про джмеля, бджілку та муху. Чим вони між собою схожі? Чим відмінні?

 4. • Вимов окремо голосні і приголосні звуки у виділених у тексті словах.
• Пригадай, як на письмі позначають звуки [дӂ], [дз̆], [дз̆'].

 Звуки [дӂ], [дз̆], [дз̆'] на письмі позначають буквосполученнями **дж** і **дз**.

 5. • Спиши. Підкресли у словах букви, які позначають приголосні звуки.

Дж Кв джміль квіточка

• Тарасик вважає, що у слові *джміль* два склади, а Оля — один. А як думаєш ти? Обґрунтуй свою думку.

 6. У кожному з поданих слів зміни одну літеру так, щоб вийшло інше слово. Запиши дві пари слів (на вибір) за зразком.
Кора, роса, лапки, гуде, жало.

Зразок. Гава — кава.

7. Відшукайте у тексті «Джміль» слова з літерою *щ*. Скільки звуків вона позначає? Побудуйте звукову модель поданого слова.

— дощик

Літера *щ* завжди позначає два звуки [шч].

8. Які ще слова з літерою *щ* ти знаєш? Запиши.

Handwriting practice lines for question 8, consisting of five columns of four-line guides (top solid, middle dashed, bottom solid, bottom dashed).

9. З двома словами (на вибір) склади і запиши речення.

Handwriting practice lines for question 9, consisting of five columns of four-line guides (top solid, middle dashed, bottom solid, bottom dashed).

Як швидко літо проминуло! Тверді та м'які приголосні звуки

7

1. Як швидко **літо** проминуло!
Прийшла осіння пора.
Немов на крилах полинуло
кохане літечко з двора!..
Садок марніє потихеньку,
пожовклі падають листки,
вітрець не віє вже тепленько, —
жене понурії хмарки.
Посох горошок на городі,
мачок вже цвіт давно згубив,
високий соняшник на грядці
журливо голову схилив.

Олена Пчілка

2. Прочитай слова та їх пояснення.

Полинуло — полетіло.

Марніє — в'яне, втрачає барви.

Понурії — сумні, темні.

3. • Яка пора року проминула, а яка — прийшла?

• Які зміни відбуваються у природі? Спробуй доповнити вірш власними спостереженнями.

4. • Прочитайте два останні рядки вірша. Обговоріть, чому соняшник журиться.

• Доберіть заголовки до вірша.

5. • Вимов послідовно приголосні звуки у виділених словах. Які вони: тверді чи м'які?

• Які букви вказують на м'якість попереднього приголосного звука?

Приголосні звуки можуть бути твердими і м'якими. М'якість приголосних звуків на письмі позначається буквами **я, ю, є, ї, ь**.

Приголосний звук [й] завжди м'який.

- 6. • Позмагайтеся. Скільки слів із м'якими приголосними звуками у вірші «Як швидко літо проминуло!»?

Я знайшла 16 слів.

А я налічив 18 слів!

- Хто із друзів помилився? Обґрунтуйте свою думку.

- 7. Побудуй звукову модель поданого нижче слова.

— осінь

- 8. Познач (✓) слово, у якому більше букв, ніж звуків. Обґрунтуй свій вибір.

1 варіант

- грядка
 ясен
 дзвенить

2 варіант

- вітерець
 соняшник
 марніє

- 9. Як можна «розвеселити» соняшник із вірша Олени Пчілки? Пофантазуй і намалюй.

- 1. Прочитай уважно вірші, які дібрали Тарасик і Оля.

НЕ ЩЕБЕЧЕ СОЛОВЕЙКО

Не щєбєчє соловєйкò,
не кує зозуля.
Весна швидко пролетіла,
і літо минуло.
Гай зелений вже жовтіє,
листя опадає.
Мина тепло, мина добро,
холод наступає.

Тарас Шевченко

ВЕРЕСЕНЬ

Веселий вересень у лісі
повісив ліхтарі.
І сонце на злотистім списі
гойдається вгорі.

Юрій Клен

- 2. • Перекажи своїми словами, про що йдеться у вірші Тараса Шевченка.
• Розглянь ілюстрацію. Чи відповідає вона змісту вірша?
- 3. Обговоріть, що означають виділені слова у вірші «Вересень». Про які ліхтарі пише поет?
- 4. Знайдіть і підкресліть слова, у яких усі приголосні звуки тверді:
1 група — у вірші «Не щєбєчє соловєйкò»;
2 група — у вірші «Вересень».

Ая

вєресєнь

 5. • Спиши слова.

сонце   вересень   осінь

 • З одним словом (на вибір) склади і запиши речення.

Blank handwriting lines for composing a sentence.

 6. Зміни подані слова так, щоб вони називали один предмет. Запиши за зразком. Що означає буква ь?

Промінці — промінець.

Горобці — _____

Лосі — _____

Журавлі — _____

 7. Виконай завдання на вибір.

• Знайди у вірші «Не щебече соловейко» слова, які відповідають поданим звуковим схемам. Запиши їх.

 — _____

 — _____

- Побудуй звукову схему поданого слова.

— ліхтарі

- Зміни подані слова так, щоб виділені букви позначали м'які приголосні звуки. Запиши за зразком.

Кит, **л**ис, **р**ак, **г**алка.

Зразок. Булка — білка.

- 8.** Запиши слова та речення під диктування вчительки/вчителя.

ДИКТАНТ

1.

БДЖОЛА І МЕД

Малого Ведмедика **вчать** читати.

Він уважно вимовляє кожен звук:

Б, Д, Ж, О, Л, А.

— Що вийде з цих літер? Прочитай усе слово! — каже вчителька.

— ...! — вигукнув **Ведмедик**.

— Але ж ти прочитав шість літер! Чому в тебе вийшло слово лише з трьох літер?

— Бо воно солодке!

2.

- Яке слово прочитав ведмедик? Чому?
- Чи можна поєднати слова *бджола* і *мед*?
- Склади речення з цими словами.

3.

Поміркуйте.

Чи наздожене ведмідь бджолу,
якщо бігтиме швидше за неї?

4.

Прочитай виділені у тексті слова. Вимов приголосні звуки. Підкресли букви, які позначають приголосні звуки.

5.

ЗАЙЧИК У ШКОЛУ НЕ ПРИЙШОВ

У лісовій школі вчителька Сорока ви-
кликає до дошки Зайчика.

— Зайчик сьогодні до школи не при-
йшов! — почулося із задньої парти.

— Хто це **сказав**? — запитала вчи-
телька.

— Я, Зайчик!

— А чому ти не прийшов сьогодні до
школи?

— Бо за першою партою **сидить** ... .

- ?** 6. • Відгадай, хто сидить за першою партою.
 • Чому зайчик боїться деяких звірят?
 • Які звірята у лісовій школі найсміливіші, а які — найбоязкіші?
- 👏** 7. Вимовте приголосні звуки у виділених словах. Порівняйте за вимовою звуки [с] і [з], [т] і [д].
- 📖** 8. Прочитай текст, відгадай пропущене слово.

НАЙКРАЩИЙ УЧЕНЬ

— Мамо, — сказав Горобчик, — я вже став найкращим учнем у класі!

— Це добре, — відповіла мама **Горобчиха**. — Ти вже розумніший за Сову?

— Ні, просто Сова до школи не ходить, бо вона удень ... .

- ?** 9. • Поміркуй, чи дійсно Горобчик став найкращим учнем у класі.
 • Чому Сова не ходить до школи? Доповни речення.
- 👏** 10. Вимовте приголосні звуки у виділеному слові. Порівняйте за вимовою звуки [г] і [х].
- 📖** 11. Побудуй звукову схему поданого слова.
 — ходить
- 👥** 12. Уявіть себе акторами театру. Розіграйте в ролях сценку за текстом:
 1 група — «Бджола і мед»;
 2 група — «Зайчик в школу не прийшов»;
 3 група — «Найкращий учень».

Ая

театр

1. Прочитай пари слів.

жити — шити

бабка — папка

казка — маска

дим — тин

- Вимов попарно звуки, позначені виділеними буквами. Які звуки вимовляються з голосом і шумом, а які — тільки із шумом?

Приголосні звуки, які утворюються з участю голосу і шуму, називають **дзвінкими**.

Приголосні звуки, які утворюються тільки з участю шуму, називають **глухими**.

2. Розгляньте таблицю парних дзвінких і глухих приголосних звуків. Чітко вимовте їх парами.

Дзвінкі	[б]	[г]	[ґ]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']
Глухі	[п]	[х]	[к]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']

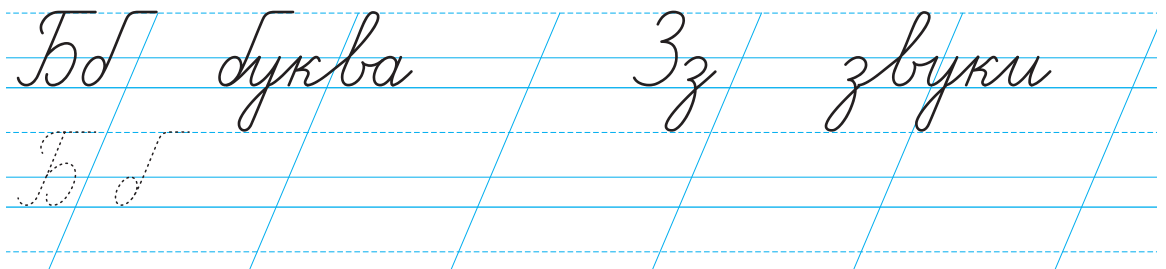
- Розгляньте таблицю приголосних звуків, які не утворюють пар.

Дзвінкі	[в]	[л]	[л']	[м]	[н]	[н']	[й]	[р]	[р']	-
Глухий	-	-	-	-	-	-	-	-	-	[ф]

- Вимовте дзвінкі приголосні звуки, що не мають парних глухих. Який глухий звук не має пари?

3. Спиши букви та слова.

4. Доповни речення відповідними словами. Запиши.

Букви ми _____, а звуки _____.

Blank handwriting practice lines for the completion of exercise 4.

5. Прочитай вірш. Назви слова з літерою *щ*. Які звуки вона позначає?

ЩИГЛИК В ШКОЛУ НЕ ПРИЙШОВ

Щиглик в школу не прийшов —
дзиґу в лісі він знайшов,
і щасливо з нею грався —
навчанням не переймався!
Але **бджілка** пролітала, —
всім у школі продзижчала,
що не можна тільки гратись:
треба **розуму** навчатись!

Марія Чумарна

6. Обговоріть, що означають слова «навчанням не переймався». Чому не можна тільки гратись?

7. Допиши речення.

У школі треба _____

Blank handwriting practice lines for the completion of exercise 7.

- **8.** Випиши з вірша (с. 27) виділені слова. Підкресли в них букви, які позначають дзвінкі звуки. Назви слова, у яких усі приголосні дзвінкі.

Blank handwriting lines for writing words and underlining consonants.

- **9.** Допоможіть Тарасикові та Олі дослідити, у яких словах усі приголосні звуки глухі. Позначте (✓).

☐ школа	☐ часто
☐ ліс	☐ день
☐ тихо	☐ учні

За потреби користуйтеся таблицями із завдання 2.

- **10.** Прочитай. Підкресли слова з глухими приголосними звуками однією лінією, а із дзвінкими приголосними — двома.

злива	жоржина
земля	береза
пташка	гори
дрова	сичі
шафа	кіт
хата	вода

- **11.** Побудуйте звукову схему поданого слова.

1 група: — дзиґа

2 група: — щиглик

3 група: — бджола

- **12.** Розкажи своїм рідним, що ти дізнався/дізналася про приголосні звуки.

Дзвінки приголосні звуки у кінці складу і слова

1.

ГОЛУБ ЛЕТІВ

Голуб летів, на берізку присів:
важко летіти, бо дощик полив!
Кожна галузка його захистила:
рід голубиний берізка любила!

Марія Чумарна

2.

- Чому голубові було важко летіти?
- Яке дерево захистило голуба від дощу? Чому?
- Чи відповідає ілюстрація змісту вірша?

3.

Прочитайте виділені слова. Поділіть їх рисою на склади за зразком. Підкресліть букви, які позначають дзвінки приголосні звуки в кінці слова, складу. Чітко вимовте ці звуки.

В українській мові дзвінки приголосні звуки в кінці слова і складу потрібно вимовляти дзвінко, чітко: *рід*, *голуб*, *книж-ка*, *беріз-ка*.

4.

ГУСКА-БОЯГУЗКА

Вірш-словогра

Питається гусак в гуски:
— Чом ти, гуско, боягузка?
— Бо я — гуска!

Богдан Чепурко

5.

Обговоріть, що таке словогра.

6.

Прочитайте діалог.

Тарасику, тобі сподобався вірш-словогра?

Так. Виявляється, в українській мові так багато цікавих слів!

Здається, і я такі знаю.
Ось послухай:
«У стоніжок по сто ніжок.
Всі сто милися, всі стомилися.»
Грицько Бойко

Я теж знаю такі слова:
«Забіг кіт у ліс і по дереву ліз.»

- А чи знаєш ти подібні слова? Назви їх.
- 7.** • Обговоріть, у якому із поданих нижче слів усі приголосні дзвінки. Складіть діалог.

ХЛІБ

ДРУГ

- Вживайте слова: «Я вважаю, що ...»; «На мою думку...»; «...тому, що...».

8.

ФАЗАН

Фазан сьогодні фруктів назбирав:
його синочок йде у другий клас!
Прийти фламінго в гості обіцяв —
він почастує фініками нас!

Марія Чумарна

- 9.** • Про яких птахів розповідається у вірші?
- Назви слова з літерою *ф*. Який звук вона позначає? Чи має він парний звук?
  - Побудуй звукову схему поданого слова.

— фламінго

- 10.** Придумайте цікаву історію про навчання синочка Фазана у пташиній школі.

1.

Вихвалявся носом дрізд:
— Ну й красивий в мене ніс,
кращого ніхто не має,
кращих просто не буває!

Оксана Сенатович

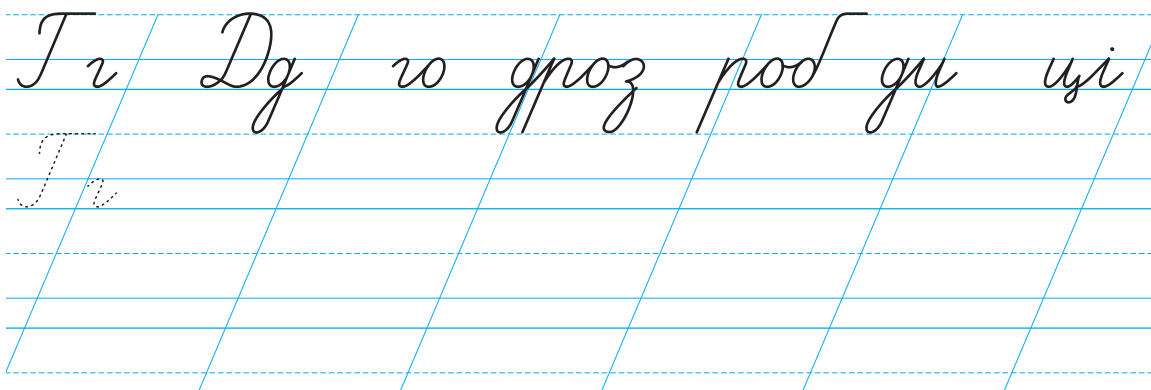

2. • Який птах вихвалявся носом?

- Вимов приголосні звуки у слові *дрізд*. Визнач, які вони: глухі чи дзвінкі.
- Розкажи, як потрібно вимовляти дзвінкі приголосні звуки в кінці слова, складу.

3. Спиши літери. Із складів утвори і запиши слова — назви птахів.

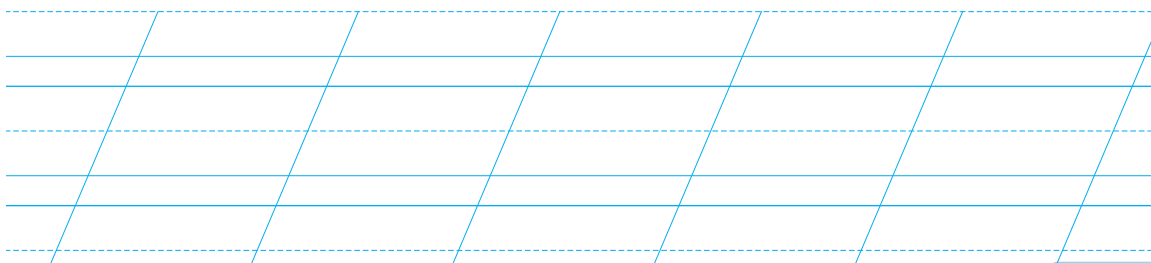

4. • Прочитай прислів'я. Поясни, як ти розумієш його зміст.

Хліб-сіль їж, а правду ріж.

- Випиши слова із дзвінкими приголосними звуками в кінці. Підкресли відповідні букви.

- Побудуй звукову схему поданого слова.

— дрізд

- 5. • Зміні подані слова за зразком. Запиши.

Зразок. Стрижі — стриж.

Голуби, дрозди, **чорногузи**, чижі.

- Підкресли букви, які позначають дзвінки приголосні звуки в кінці слова.

- 6. • Прочитайте у завданні 5 виділене слово. Що воно означає? Якими словами його можна замінити?

- Складіть і запишіть речення зі словом *чорногуз*.

- 7. • Обговоріть, що ви знаєте про птахів рідного краю.
• Прочитайте уривок із наукової казки.

ОЛЯПЧИНЕ ШОУ

...Несподівано Чиж звернув увагу на маленьку пташку, яка вправно перевертала камінчики, щось шукаючи.

Незнайомка нагадувала Чижу його друга, горобчика Цірчика, але її неабияк прикрашав білий нагрудник.

Раптом вона шубовснула у воду. Молодий Чиж аж скрикнув з переляку:

— Куди?! Вода ще крижана! Сонце ще слабеньке!

Через якусь мить пташка випурхнула, струснула із себе воду і знову взялася щось шукати.

Молодий Чиж підлетів ближче до незнайомки.

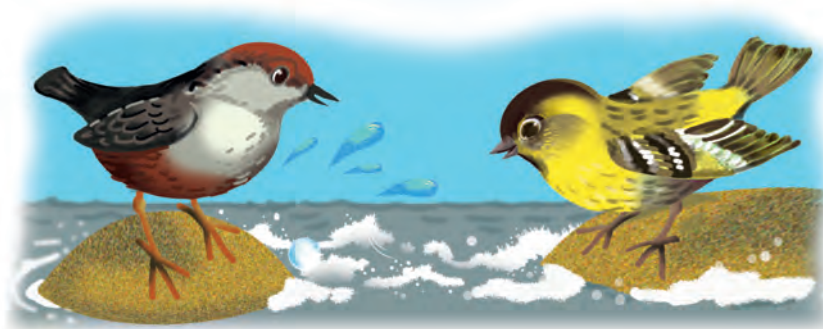
— Привіт! Ти чого кинулася в крижану воду? Ти хто? Птах-морж?

— Майже! — відповіла та. — Я живу тут більше року. Подобається мені ця гірська річечка, її кам'яністі береги: маю затишне житло і вдосталь корму.

— А чого кидатися стрімголов у холоднючу воду? — спитав Чиж.

— Вода — моя любов! Без неї я не уявляю свого буття.

— Як це?

— А так. Моя їжа — дрібні водяні тваринки. Тому мені доводиться пірнати під воду, ходити по дну неглибоких потічків, річечок, шукати під камінчиками поживу. Я можу перебувати під водою довше, ніж півхвилини.

— Ого! — вирвалося у Чиж. — Це неймовірно!

Незнайомка підстрибнула до жовтуватого-зеленого птаха з чорною «шапочкою» на голівці та з чорним хвостиком:

— Будьмо знайомі, я — Оляпка.

— Оляпка? — перепитав Чиж. — Цікаво, чому люди так тебе назвали?..

Мирослава Чорна

8. • Чи здивувала вас назва казки?

• Що нового ви дізналися про пташок?

• Спробуйте передбачити, про що далі йтиметься в казці.

• Проскануйте QR-код і прочитайте казку повністю. Чи справдились ваші передбачення?

Чарівниця-осінь

Звуки та букви

13

Осінні барви

Слова з ьо, йо

1.

ОСІНЬ

Небеса прозорі,
мов глибінь ріки.
Падають, як зорі,
з явора листки.
А над полем нитка
дзвонить, як струна.
Зажурилась квітка —
чує сніг вона.

Дмитро Павличко

2. • Поясни, як ти розумієш слова «глибінь», «явір», «струна».
- Які картини постають у твоїй уяві, коли ти читаєш вірш?
  - Чому квітка «зажурилась»?
  - Знайди у вірші і назві слова, у яких усі приголосні звуки дзвінкі.

3.

КРАСИВА ОСІНЬ

Красива осінь вишиває клени
червоним, жовтим,
срібним, золотим.
А листя просить:
— Виший нас зеленим!
Ми ще побудем, ще не облетим...

Ліна Костенко

4. Які почуття, роздуми пробуджують ці поетичні рядки?

5. • Обговоріть, що означають слова «осінь вишиває клени».
- Як ви розумієте останні рядки вірша?

10. Побудуй звукову схему виділеного у вірші слова.

— / / / / /

11. Складіть коротку розповідь із поданими словами.

Прийшла, жаль, осінь, журитися, бджола, квіти, гайок, затиш.

12. Якою порою року є для тебе осінь — веселою чи сумною? Намалюй.

- 1. Прочитай рядки із народної пісні.

Ой по горі **льон**, льон,
по долині мак, мак...

- 2. • Вимовте послідовно звуки у виділеному слові. Побудуйте його звукову модель.

— льон

- Вимовте звуки у слові *його*. Побудуйте звукову модель.

— його

- Порівняйте кількість звуків і букв у цих словах. Зробіть висновок.

- 3. • Прочитай слова, чітко вимовляючи виділені склади.

дзьоб
пе-**ньо**к
сьо-за
по-**льо**-вий

йорж
га-**йо**к
ра-**йо**н
ма-**йо**-рить

- Що позначає знак м'якшення у словах першої колонки?

- 4. Зробіть висновок про поділ на склади слів із буквосполученнями *ьо*, *йо*.

- 5. • Прочитай подані слова. Поділи їх на склади за зразком.

 Польовий, пеньок, бадьорий, знайомий, Йосип, льон, гайок, майорить.

- Оля вважає, що у слові *майорить* чотири склади, а Тарасик думає, що три. Хто із друзів помиляється? Поясни, чому.

- 6. • Із поданих складів утвори і запиши слова.

дні сво го мі зна йо

- З одним словом (на вибір) склади і запиши речення.

- 7. Прочитай речення. Впиши пропущені букви у словах (ьо, йо).

Високі пол   ві рослини виструнчились одна біля
одної, немов бо   ві солдати.

Бабуся спекла хліб із житн   го борошна.

Плоди ма   ранів — горішки коричневого кол   ру.

- 8. Запиши слова (речення) під диктування вчительки/вчителя.

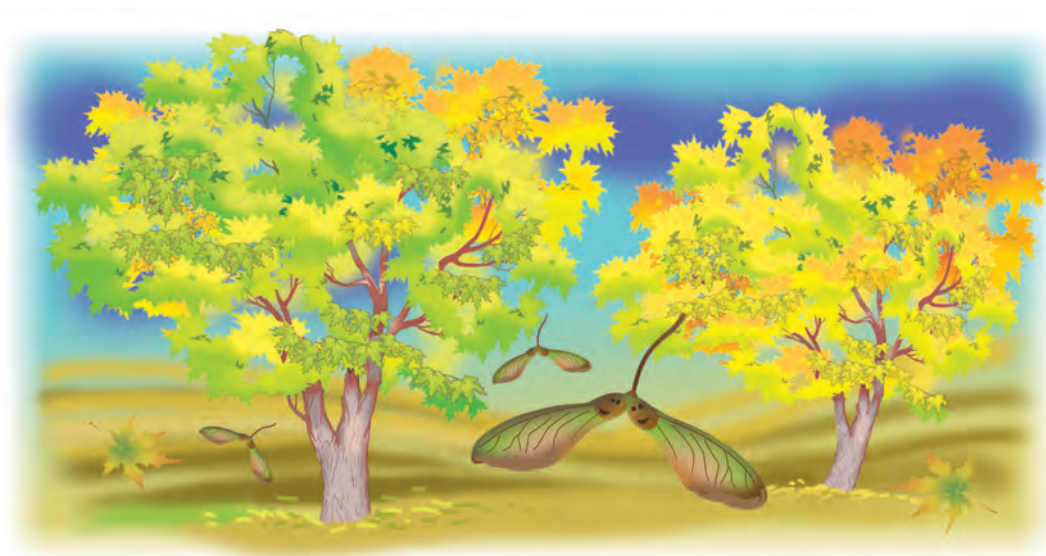
1.

КРИЛАТЕ НАСІННЯ

Кружляє над нами
насіння крилате,
радіє **насіння**,
що вміє літати.
Це клени високі
з осінньої гілки
синів проводжають
в далеку мандрівку.
І згадують сумно
дерева бувалі:
колись і вони
над землю ... !
— Ми знову знялись би,
як наше насіння,
та роки не ті,
і тримає **коріння**.
Кружляє у небі
насіння ... ,

радіє насіння,
що вміє літати.
Одна насінина
з кленової крони
довірливо сіла
мені на долоню.
І каже: — Я довго
блукала над містом,
але на асфальт
не наважилась сісти.
Благаю, мій друже,
якщо це не важко,
візьми й посади мене
..., будь ласка.
Я виросту кленом
у нашому краї
і шумом зеленим
тебе привітаю.

Анатолій Качан

- 2. • Прочитайте уважно вірш. Усно доберіть пропущені слова.
• Поясніть назву вірша.
• Які ще рослини, окрім клена, поширюють восени своє насіння? Чи можна його назвати крилатим?

- 3. Відгадай загадку.

Що сходить без насіння?

- 4. Прочитайте виділені у вірші слова вголос. Зверніть увагу, як вимовляються м'які приголосні звуки.
- 5. Прочитай колонки слів. Порівняй вимову виділених складів. У яких словах м'які приголосні звуки вимовляються подовжено?

▬

зна-**ні** (стежки)
писа-**ні** (букви)
весе-**лі** (свята)
у жи-**ті** (стиглому)

▬:

зна-**ння**
писа-**ння**
весе-**лля**
жи-**ття**

- Зверни увагу, що подовження звука у схемі позначають двокрапкою.

М'який подовжений приголосний звук позначається на письмі двома однаковими літерами: *світання, віття, галуззя*.

- 6. Побудуй звукові моделі поданих нижче слів. Порівняй їх.

Зразок. $\boxed{--\bullet} \boxed{=: \bullet}$ — знання; $\boxed{--\bullet} \boxed{= \bullet}$ — знані.

— читання

— прочитані

- 7. Складіть коротку розповідь, вживаючи подані слова.
Осінні дерева, насіння, гілля, прощання.

1. — Сьогодні в нас урок читання! —
Сова усім сказала зрання.
— А де читання — там навчання:
Учіться з ночі до світання!

2. • Чи погоджуєшся ти зі словами вчительки Сови? Чому?
• Прочитай виділене речення. Коли, на твою думку, мають навчатися люди?

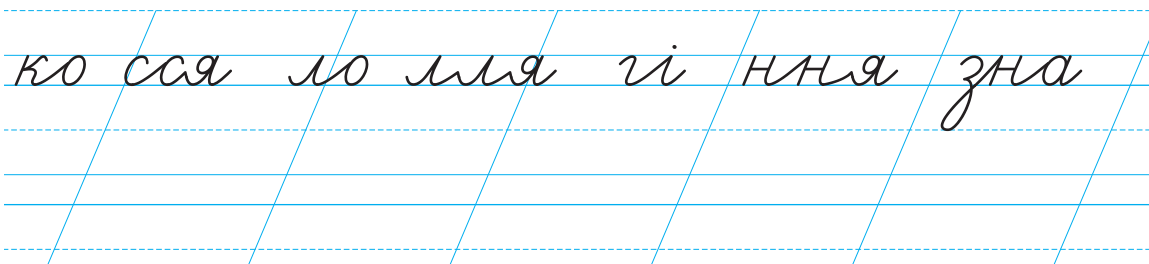
3. • Обговоріть, як ви розумієте зміст вислову «де читання — там навчання».
• Назвіть слова з м'якими подовженими приголосними, які є у вірші. Визначте у них кількість складів.

Слова із подовженими м'якими приголосними звуками ділять на склади так: **зі-лля**.

4. Із поданих складів утвори і запиши слова.

5. • Прочитайте, вставте пропущені букви. Поясніть зміст прислів'їв.

Вугі я добувають із землі, а зна я — із книжки.
Не лише силою треба боронитися, а й умі ям. Куди вітер дме, туди і гі я хилиться.

- Побудуйте звукову модель одного слова із м'яким подовженим приголосним (на вибір).

6. • Від поданих слів утворіть слова з подовженими м'якими приголосними звуками. Запишіть за зразком: читати — читання.
1 група. Гуляти, змагатися, малювати.
2 група. Щебетати, вітатися, бажати.
3 група. Шити, солити, вмиватися.

завдання

- Складіть і запишіть речення зі словом *завдання*.

7. Запишіть слова (речення) під диктування вчительки/вчителя.

8. Розкажи своїм рідним, що ти дізнався/дізналася про м'які подовжені приголосні звуки.

1. Восени тварини готуються до зими. Одні, як добрі господарі, складають у своїх нірках запаси їжі на зиму. Адже з-під снігу їм буде важко роздобути коріннячко чи насіннячко. Інші лаштуються взимку спати. А окремі — наприклад, лелеки, солов'ї, шпаки та інші птахи — готуються відлітати в теплі краї.

2. • Які тварини впадають у зимову сплячку?
• Яких перелітних птахів ти знаєш?

3. **ЇЖАЧОК-ХИТРЯЧОК**

Їжачок-хитрячок
із голок та шпичок
пошив собі піджачок.
І у тому піджачку
він гуляє по садку.
Натикає на голки
груші, яблука, сливки.
І до себе на обід
він скликає цілий рід.

Платон Воронько

4. • Обговоріть, як готується до зими їжачок. Хто прийде до нього на обід?

• Що у цьому вірші є правдивим, а що — вигаданим?

5. Прочитай заголовок тексту. Спробуй передбачити, про що в ньому розповідається.

НАДХОДИТЬ ОСІНЬ

Давно повилітали пташенята з гнізд. Вилиняли і знову відкрилися новим пір'ям їхні батьки.

У зграї збиваються птахи, які будуть відлітати в чужі, далекі теплі краї.

Покинули свої хатки-шпаківниці чорно-рябенькі шпаки. Величезними табунами літають вони над ланами, луками. Ось табун опустився на скошений луг. Перемовляючись, шпаки моторно бігають і живляться комахами, які ще не поховалися в землю, під коріння, в щілини.

Здалеку видається, що на телеграфні дроти нанизане намисто. То сидять сотні ластівок, які ось-ось полетять на південь. Адже ластівки дуже рано відлітають від нас, так само, як і соловейки та інші дрібні пташки.

Поважно бродять по болоту сім'ї лелек у своєму чорно-білому вбранні.

Незабаром перша паморозь посріблить траву, листя кущів, дерев. Тоді шпак прилетить до своєї шпаківні й проспіває прощальну пісеньку.

Олександр Копиленко

- ?** 6. • Чи справдились твої передбачення?
- Про яких пташок згадується у цьому оповіданні? Назви їх.
  - Який птах подобається тобі найбільше і чим?
- ▶** • Переглянь відео про перелітних птахів.

7. • Знайдіть у текстах на с. 43–44 слова з подовженими м'якими приголосними звуками (підкресліть їх однією рисою) та слова з апострофом (підкресліть їх двома рисками).
- Назвіть букви, між якими стоїть апостроф. Які звуки позначають букви перед апострофом — тверді чи м'які?

8. • Прочитайте прислів'я. Поясніть, як ви розумієте його зміст.

Ранні пташки росу п'ють, а пізні — слізки ллють.

- Розгляньте звукові моделі виділених слів.

$\boxed{-=●=}$

п'ють

$\boxed{=:●=}$

ллють

- Поміркуйте, чому в слові *ллють* буква *ю* позначає м'якість попереднього приголосного звука [л':], а в слові *п'ють* вона не позначає м'якості попереднього звука [п]. Зробіть висновок.

Букви перед апострофом позначають тверді приголосні звуки.

9. Прочитай. Доповни речення словами з апострофом.

У голубки голуб'я, у ластівки _____.

Пташку від холоду захищає _____.

Осінні квіти відцвіли і _____.

Відлетіли у теплі краї _____.

Збираються у вирій _____ лелек.

Слова для довідки: солов'ї, пір'я, сім'ї, ластів'я, зів'яли.

10. Розкажи своїм рідним, що ти дізнався/дізналася про вживання апострофа в словах.

1. • Прочитайте слова парами. Порівняйте вимову виділених складів.

свято — **в'я**же

бюро — **б'ю**ть

зоря — **пір'я**

духмяне — **м'я**та

пюре — **п'ю**ть

буряк — **бур'я**н

- Обговоріть, у якому випадку букви *я*, *ю* позначають по два звуки. Зробіть висновок, коли ставиться апостроф.

Апостроф ставиться після букв **б**, **п**, **в**, **м**, **ф** та **р**, що позначають тверді приголосні звуки, перед **я**, **ю**, **є**, **ї**, які позначають по два звуки: [йа], [йу], [йе], [йі]. Наприклад: *б'ю*, *п'є*, *солов'ї*, *м'ята*, *міжгір'я*.

2. • Прочитай колонки слів. Поеднай слова парами за зразком.

хліб

дерев'яний

стіл

солом'яний

чай

духмяний

капельюх

трав'яний

- Поясни правопис слів у другій колонці. Яке слово «зайве»?
• Запам'ятай написання цього слова.

3. Склади і запиши речення зі словом *духмяний*.

Four sets of handwriting lines for writing practice, each consisting of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line.

4. Спиши склади з великими літерами. Із решти складів утвори і запиши слова.

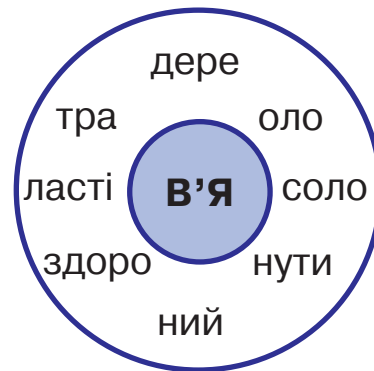
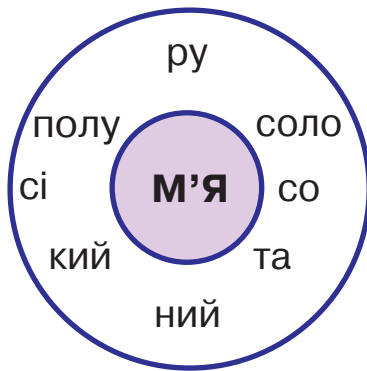
Єв Пля то с'я в'я здо ро

5. Оля і Тарасик пропонують пограти в гру «Чарівні кола». Прочитайте склади й утворіть із них слова.

1 група

2 група

6. Запиши декілька слів (на вибір). Поясни їх правопис. Поділи слова на склади.

Blank handwriting lines for writing words and explaining their orthography and syllable division.

7. • Прочитай слова. Впиши, де потрібно апостроф.

Бур'ян, повітря, Мар'яна, бур'як, свято, дев'ять,
ім'я, цв'ях.

- Доповни і запиши речення.

Бур'як _____, а бур'ян _____.

Blank handwriting practice lines for writing the sentence.

8. Прочитай уривок із вірша. Про що в ньому йдеться?

Сім'я вечерею коло хати,
вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
а мати хоче научати,
так соловейко не дає.

Тарас Шевченко

- Побудуй звукову схему поданого слова.

— сім'я

1.

КАЛИНОВІ ПЛОМІНЦІ

Уривок

По лозняку́ та вільшáнику, що за городом, неначе багаття палахкотіть. То від червоних кетягів на калинових кущах. Ламати їх саме в пору. Бо ягоди вже прихопив морозець, а від того вони солодшають.

Принесуть діти калину додому, бабуся пов'яже її в пучки і повісить на горищі.

«Кращих ліків, ніж калина та малина, годі й шукати», — каже бабуся. Як хто простудиться, бува, вона хутéнько заварює чай з калиною — з ягодами, листям і гілками. Посьорбаеш того чаю — і простуду ніби рукою знімає. А ще бабуся смачний кисіль з калиною варить, пиріжки пече.

Василь Чухліб

2. Знайди і прочитай слова бабусі. Як ти їх розумієш?

3. Зверніть увагу на виділені в тексті слова. Що вони означають? За потреби скористайтеся тлумачним словником.

4. Спиши буквосполучення і слова. З одним словом (на вибір) склади і запиши речення.

ет

кетяги

яг

ягоди

5. Оля і Тарасик люблять прислухатися до порад дорослих та уважно спостерігають за осіннім садом біля їхнього будинку. Якщо вони чогось не знають, просто набирають на комп'ютері в «пошуку» слова: «цілющі властивості ягід калини (глоду, горобини, шипшини, обліпихи)» — і отримують відповідь. І тому легко впізнають на фото зображені ягоди.

А ти впізнаєш?

6. • Які ще плоди, окрім калини, ти бачиш на світлинах? Чи доводилось тобі їх куштувати? Які на смак ці ягоди?

• Переглянь відео про цілющі властивості рослин.

7. • Прочитай речення. Впиши, де потрібно, апостроф.

На нашому подвір..ї матуся посадила **духм..яну м..яту**, жовтогар..ячі чорнобривці. Ми з татусем підв..язали кущі троянд.

Навесні зазеленіє наш сад. Буде зустрічати нас м..якою травицею та веселим співом солов..я.

• Побудуй звукові моделі виділених слів.

— / / /

— / / /

8. Познач (✓), якому слову відповідає подана звукова схема.

багаття

полум'я

подвір'я

9. • Прочитай прислів'я. Спиши, вставляючи пропущені букви.

• Підкресли слова, у яких букв більше, ніж звуків.

Де прац..витий господар робит.., там і поле буйно родит.. .

На дерево дивись, як родит.., а на людину, як робит.. .

• Досліді, у яких словах усі приголосні звуки дзвінкі.

10. • Прочитайте подані слова. Обговоріть, чим вони цікаві.
Святковий, тьмяний, морквяний, духмяний, мавпячий.

• Побудуйте звукові схеми двох слів (на вибір).

— / / / /

— / / / /

11. Складіть коротку розповідь про:

1 група — морквяний сік;

2 група — духмяний чай.

1.

ЯБЛУКО В ОСІННЬОМУ САДУ

Оповідання

Пізньої осені маленькі близнятка **Оля** й Ніна гуляли в яблуневому саду. Був **тихий** сонячний день. Майже все листя з яблунь опало і шурхотіло під ногами. Тільки на деревах де-не-де залишилося пожовкле листячко.

Дівчатка підійшли до великої яблуні. Поруч з жовтим листком вони побачили на гілці велике рожеве **яблуко**.

Оля й Ніна аж скрикнули від радості.

— Як воно тут збереглося? — з подивом запитала Оля.

— Зараз ми його **зірвемо**, — сказала Ніна і зірвала яблуко.

Кожній хотілося потримати його в руках.

Оля хотіла, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась висловити це **бажання**, а тому сказала сестрі:

— Хай тобі буде яблуко, Ніно...

Ніні хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась зізнатися в цьому. Ніна сказала:

— Хай тобі буде яблуко, Олю...

Яблуко переходило з рук в руки, дівчатка не могли дійти згоди. Та ось їм обом сяйнула одна і та ж думка: вони прибігли до мами радісні, **схвильовані**.

Віддали їй яблуко.

В маминих очах сяяла **радість**.

Мама розрізала яблуко і дала дівчаткам по половинці.

Василь Сухомлинський

Близнючки — сестрички, які народились одночасно і дуже схожі одна на одну.

Оповідання — розповідь про різні випадки з життя людей, тварин.

2. • Що тобі найбільше сподобалося в цій історії?
• Чому зраділа мама?
• Чи траплялися з тобою подібні історії? Розкажи їх.

3. • Знайдіть в оповіданні і прочитайте слова, які поділили для переносу з рядка в рядок.
• Обговоріть, як треба переносити слова з рядка в рядок.
• Усно поділіть виділені у тексті слова для переносу. Перевірте себе за правилом.

Слова треба переносити з рядка в рядок за складами: *ро-машка, рома-шка, ромаш-ка*.
Склад із однієї літери не залишають у попередньому рядку і не переносять у наступний: *лі-лія, яли-на*.

4. Познач (✓) слово, яке правильно поділено для переносу з рядка в рядок.

1 варіант

- ябл-уні
 лис-тя
 де-нь

2 варіант

- жовт-ий
 раді-сть
 істо-рія

1. Прочитай текст. Розкажи, чим приваблює осінній ліс.

Осінній ліс приваблює не лише красою, а й своїми дарунками. Під ніжними променями сонечка **блищать** плоди барбарису, калини, глоду, шипшини.

Дарунки ліс кидає і під ноги. У теплі осінні дні ростуть маслюки, рижики, опеньки. Бери — скільки хочеш!

2. Знайди у тексті слова, які не можна поділити для переносу з рядка в рядок. Обґрунтуй свою думку.

3. • Назвіть приголосні звуки у слові *шипшина*. Які приголосні стоять у слові підряд?
• Поміркуйте, як потрібно переносити слово, у якому є збіг приголосних звуків.

На мою думку, слово *шипшина* можна перенести так: *ши-пшина* або *шипши-на*.

Тарасику, слова зі збігом приголосних можна перенести з рядка в рядок по-різному:
ши-пшина, шип-шина, шипши-на.

Зверни увагу! Не розриваються сполучення літер *дж, дз*, що позначають один звук:
си-джу, гу-дзик.

4. • Випиши виділені у тексті слова (завдання 1), поділяючи їх для переносу різними способами.

Handwriting practice lines consisting of four sets of horizontal lines with diagonal lines forming slanted boxes for writing.

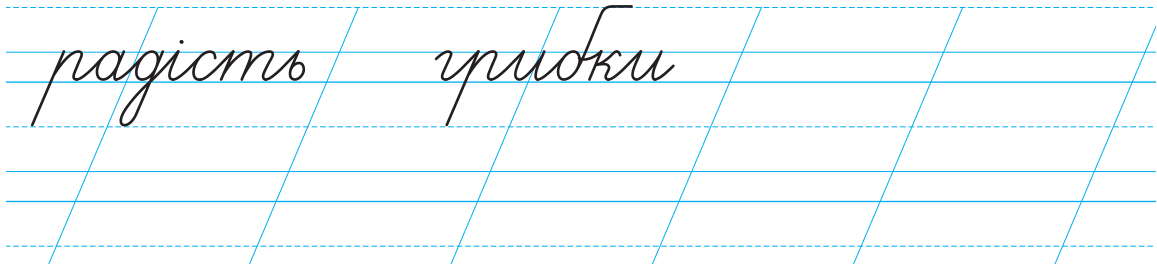

- Яке слово можна поділити тільки одним способом? Поясни, чому.
- Порівняй.

Ділимо на склади	Ділимо для переносу
о-пень-ки да-ру-є	опень-ки да-рує

5. Спиши слова, поділяючи їх для переносу.

6. Познач (✓) слово, яке правильно поділено для переносу з рядка в рядок.

1 варіант

- кукуруд-за
 во-джу
 дар-унки

2 варіант

- ю-нак
 осі-нь
 їж-джу

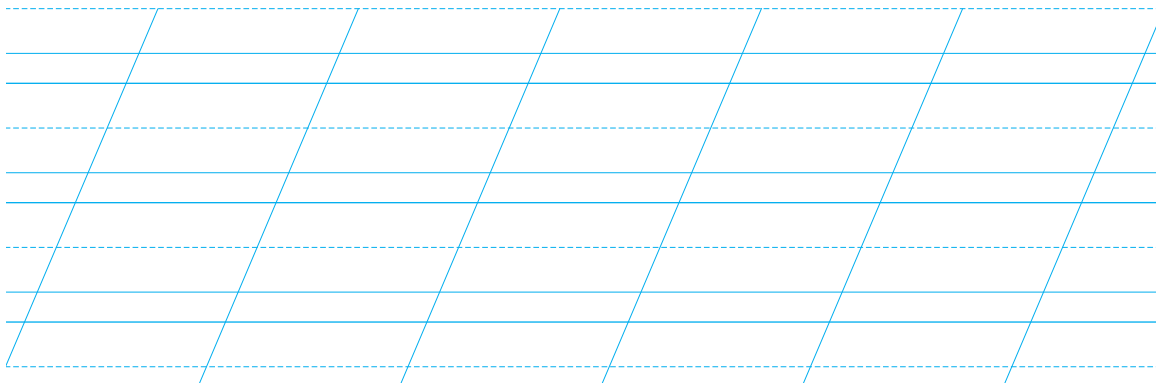

7. • Прочитайте і поясніть зміст прислів'я.

Як листя жовтіє, то поле смутніє.

- Випишіть слова зі збігом приголосних, поділяючи їх для переносу.

Свято на городі

Перенос слів з й, ь (йо, ьо)

1. • Розглянь малюнок. Що на ньому зображено?
• Назви дари осені.

2. • Обговоріть, чому осінь називають багатою і щедрою господинею.
• Пригадайте українську народну пісню «Ходить гарбуз по городу». Перегляньте мультфільм.
• Зверніть увагу, що змінилося в пісні. Яких нових персонажів ви побачили в мультфільмі?

3. Переспівайте по-своєму пісню про гарбузову родину, доповнивши її пропущеними словами.

СВЯТО НА ГОРОДІ

В Гарбуза сьогодні свято.
Кличе він гостей ... .
Гарбузиha борщ варила,
диня тісто ...,
два веселі огірочки
чай запарили з медочком.
Прийде в гості Гарбузин —
у роду найстарший,
та найменший Гарбузенко,
що співає ...,
трое милих баклажанів
в фіолетових жупанах.

Дві красуні-капустини
радо прийдуть на гостину,
та ще редька чорноброва,
цибулина гонорова,
Хрін родину не забуде —
і на свято теж ...

Марія Чумарна

- 4. • Розгляньте ілюстрації. Чи всі гарбузові родичі, про яких ідеться у пісні та вірші, тут зображені?
- Хто ще, на вашу думку, прийде на свято до Гарбуза? Продовжте вірш словами: «Ще прийдуть на свято...».
- 5. • Зверни увагу, як зовуть найстаршого Гарбузового сина. А найменшого? А дружину Гарбуза? Назви їхні імена за порядком — від найстаршого до найменшого.
- Відшукай у вірші слова з літерами й, ь. Усно поділи їх на склади.
- 6. Як ти вважаєш: чи покличуть на обід ось цього скромного жителя городу? Розглянь малюнок. Як його зовуть?

7.

КРІП В ОКРОПІ

Кріп укинули в окріп:
— Я в окропі аж **окріп!**
Укріплю здоров'я діткам,
бо на те ж я — славний **кріп!**

Марія Чумарна

- 8. • Уважно прочитайте виділені в тексті слова. Чим вони схожі? Чим відрізняються?
- Які приголосні звуки переважають у цих словах — глухі чи дзвінкі?
  - Назвіть слова, які не можна поділити для переносу.
- 9. Прочитай скоромовки. Одну з них вивчи напам'ять.
- Біг Прокіп через кріп — дісталось кропу через Прокопа.
  - Наш часник найчасникуватіший.

1. • Прочитайте вірш. Виділені слова усно поділіть для переносу з рядка в рядок.

БІЛОЧКА ВОСЕНИ

На гіллячках, на **тоненьких**,
поки день ще не погас,
сироїжки та опеньки
білка сушить про запас.
Так нашпилює **охайно**,
так їх тулить на сосні
і **міркує**: а нехай-но
ще побудуть тут мені!

Ліна Костенко

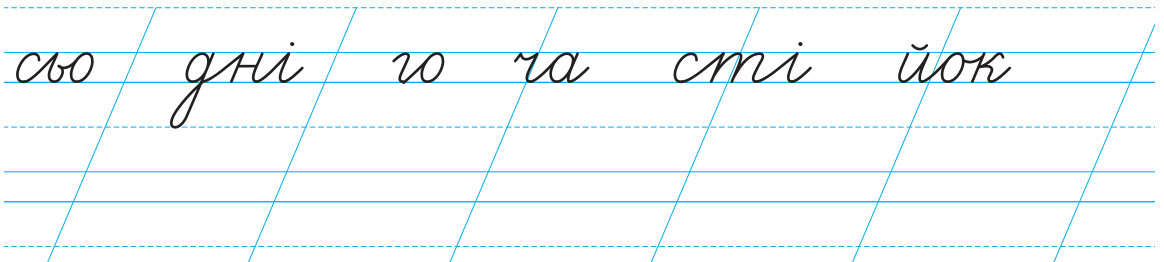
- Перевірте за правилом, чи впоралися ви із завданням.

Букви **й** та **ь** під час переносу слів не можна відривати від попередньої літери: *тюль-пан, чай-ка*.

2. Із поданих складів утвори і запиши три слова.

3. • Прочитай. Підкресли слова, які правильно поділені для переносу з рядка в рядок.

Ма-йорани, дзь-оби, рай-он, ко-льори, га-йок, пен-
ньок, сь-огодні.

Зверни увагу! Під час переносу слів з рядка в рядок сполучення букв **ьо**, **йо** розривати не можна: *ма-йор, ко-льорові, кольо-рові*.

- Назви слова, у яких допущено помилки. Запиши їх, правильно поділяючи для переносу.

? 4. Виконай завдання на вибір.

- Склади і запиши речення зі словами «мої знайомі». Поділи слово *знайомі* для переносу. Побудуй його звукову модель.
- Склади і запиши речення зі словами «осінь розмальовує». Поділи слово *розмальовує* для переносу.
- Добери і запиши по два слова зі сполученням букв *ьо*, *йо*, поділяючи їх для переносу з рядка в рядок.

🤝 5. Обговоріть, що ви дізналися про перенос слів з *й* та *ь*, *йо* та *ьо*.

✍️ 6. Запиши слова (речення) під диктування вчительки/вчителя.

Щедра берізка

Перенос слів із подовженими м'якими приголосними звуками

1. Прочитай виразно слова. Назви слова з подовженими м'якими приголосними звуками.

пір'іна
лістя
вбрання

позолотіла
засяяла
зблищала

оксамітовий
осіннє
останнє

2. ЯК БЕРІЗКА ЛИСТЯ РОЗДАРУВАЛА

Чи знаєте ви, дітки, чом берізки взимку сплять? Не знаєте? Ну так от.

Позолотила осінь берізку. Зблищала вона, засяяла. Хто не пройде, всяк милується.

— От би мені таке **вбрання, золоте**, як сонечко, — сказав мураха, дивлячись на жовте листя.

— Візьми, будь ласка, — відповіла берізка й скинула один листочок.

Зрадів мураха, схопив подарунок, до мурашника поволік.

— Якби до мого капелюха таку **золоту пір'їну**... — позаздрив гриб-підберезник.

— Візьми собі **золоту пір'їну**, — скинула береза ще один листочок.

Схопив його підберезник, до оксамитового капелюха приліпив, стоїть, не дише від щастя.

— І мені б **листячка золотого** трохи, — попрохав їжак.

Гойднула берізка гілками, жменю листочків на землю струсила. Покачався на них їжак, начепив на колючки, **золотою кулькою** додому покотився. Побачила його ялинка-чепуруха.

— От якби по моїй зеленій сукні твоє **золоте листя** розкидати, не було б на світі дерева, ошатнішого за мене...

— Візьми, сусідко, візьми, мені не шкода, — сказала береза і все своє листя на ялинку струсила.

Зирк, а сама ні з чим лишилася: все до останнього листочка роздарувала. Заплакала тоді береза: де ж моя **золота краса?**

Тут вітер підлетів, почав утішати:

— Не плач, не журися, прийде весна, подарує тобі нове вбрання. Не плач, не журися... Не плач, не жури-и-и-ся...

Гойдалася берізка, слухаючи ласкаві вітрові слова, та так і заснула. На цілісіньку зиму заснула. Відтоді повелося: як тільки роздарує берізка своє **золоте листя**, так і засне на всю зиму, щоб швидше весни діждатися.

Ірина Прокопенко

3. • Обговоріть, чи є в казочці незрозумілі слова. Спробуйте їх пояснити.

- Прочитайте виділені словосполучення зі словом «золотий». Що означає це слово? Чи можна було б його замінити у цих словосполученнях іншим словом?
- Якими ще барвами світяться осінні листочки?
- А які ще слова поєднуються зі словом «золотий»?

4. Установи, якому слову відповідає подана звукова модель. Познач (✓).

струна

щастя

вбрання

1. • Прочитайте уривок із вірша «Осінь».

...Осінь на узліссі
фарби розбавляла,
пензликом легенько
листя фарбувала...

Петро Осадчук

- Обговоріть, що означає слово *узлісся*.
- Поділіть це слово на склади.
- Поміркуйте, чи можна при переносі слова розривати букви, які позначають м'які приголосні звуки: *узлі-сся*, *узліс-ся*.

Перевірте себе за правилом.

Слова із подовженими приголосними звуками на склади ділять тільки так: *ко-рі-ння*.

Переносити з одного рядка в інший ці слова можна по-різному: *ко-ріння*, *корі-ння* або *корін-ня*.

2. • Спиши склади і слова. Підкресли букви, які позначають подовжені м'які приголосні звуки.

ття життя ля зілья

- Поділи слова для переносу з рядка в рядок.

1 варіант — життя

2 варіант — зілья

Blank handwriting lines for practicing word division.

? 3. Поєднай слова за зразком.

міцне	вбрання
крилате	життя
золоте	коріння
цікаве	оповідання
довге	насіння

• З однією парою слів склади і запиши речення.

Blank handwriting lines for composing a sentence.

• Виділене слово поділи для переносу різними способами.

Blank handwriting lines for practicing word division.

? 4. Познач (✓) слова, які правильно поділені для переносу з рядка в рядок.

☐ умін-ня	☐ терп-іння	☐ чит-ання
☐ баж-ання	☐ завдан-ня	☐ віта-ння
☐ навча-ння	☐ осі-ннє	☐ гіл-лясте

5. Прочитайте прислів'я, вставляючи пропущені букви. Запишіть. Поясніть, як ви розумієте зміст цих прислів'їв.

1 група. Зна..я робить жи..я красним.

2 група. Не всяк, хто читає, в чита..і силу має.

3 група. Хто зна..я має, той і мур зламає.

Handwriting practice lines for task 5, consisting of five sets of horizontal lines with a dashed midline and a slanted right line.

6. Запиши слова (речення) під диктування вчительки/вчителя.

Handwriting practice lines for task 6, consisting of five sets of horizontal lines with a dashed midline and a slanted right line.

1. • Прочитай виразно слова.

гілля — гіллячко
подвір'я — подвір'ячко

загадка — загадочка
вікно — віконечко

- Добери ще кілька пар слів за поданим зразком.

2. Прочитайте заголовок тексту. Спробуйте передбачити, про що в ньому розповідається.

СТОЇТЬ ВЕРБА ПОСЕРЕД СЕЛА, РОЗПУСТИЛА ГІЛЛЯ У КОЖНЕ ПОДВІР'Я

Катруся сказала бабусі:

— Я вже в кімнаті все прибрала. Бачте, як чисто стало. А тепер давайте у загадки гратися. Ви загадуйте, а я буду відгадувати. Добре?

— То й давай, — згодилася бабуся. — Ану вгадай, онучко, що воно таке: стоїть верба посеред села, розпустила **гілля** у кожне **подвір'я**.

Катруся не вмiла ще відгадувати, подумала трохи і покрутила головою:

— Ні, це така загадка, що я її і за сто років не відгадаю. Хіба буває така верба, що може **гіл.ям** закривати все село?

— Буває, — відповіла бабуся. — І не тільки одне село, а може хоч і тисячу сіл закрити.

— Аж тисячу сіл? — не повірила Катруся. І спитала:

— Хіба ота верба така **р.сна**?

— Така рясна і висока, — сказала бабуся. — Стоїть високо — в небі. Все на землі бачить, все оглядає і в кожен двір, у кожне віконце спускає гілочку.

— Ой! — вигукнула Катруся. — Це така загадочка, що її можна намалювати.

Зразу взяла олівець, папір і кинулася до столу.

Внизу на аркушику намалювала село: багато-багато хат з віконцями і маленькими **подвір'ячками**. Над селом поставила високу-високу вербу і таку кучеряву, що вистачило гілочок на всі подвір'ячка, на всі віконця.

Як намалювала все це, одхилила набік голову, подивилася на малюнок. Тоді як закричить:

— Ой бабо, бабо, чуєте?! А в мене не верба вийшла, а ... . Ось бачите, воно кругленьке посеред неба, а оце не гілочки, а промінці. **Л.ються** з неба у кожен двір, у кожне віконечко. Ой бабо, бабо, я вже відгадала вашу загадочку!

Іван Сенченко

 3. Поміркуйте, які букви пропущено у виділених словах. Обґрунтуйте свою думку.

 4. • Розглянь малюнок дівчинки. Що за вербу вона намалювала?
• А які загадки загадує тобі твоя бабуся? Чи мама? Які казки вони тобі розповідають? Поділись ними із друзями.

 5. Прочитайте і відгадайте загадки.

Там доорює, там сіє,
трусить яблука в садах,
і малює, як уміє, на листочках
і листках.

— Ну й завзята ж у роботі!

— Так зате вся в позолоті.

_____

Всяк школяр його шанує,
бо він пише і малює.
Хто ж цей добрий молодець?

Це, звичайно, ... _____

 6. Намалюй відгадку до однієї із загадок (на вибір).

 7. Спробуйте скласти загадки:
1 група — про сонечко;
2 група — про вербу.

1. Поміркуйте, як можна перенести з рядка в рядок слово *подвір'ячко*.

Це слово можна перенести з рядка в рядок по-різному: *по-двір'ячко*, *подві-р'ячко*, *подвір'я-чко*, *подвір'яч-ко*.

А ще слово *подвір'ячко* можна перенести з рядка в рядок так: *подвір'-ячко*.

Зверни увагу!

Апостроф під час переносу слів не можна відокремлювати від попередньої літери: *пір'-їна*, *Мар'-яна*, *солов'-їний*.

2. • Спиши склади. Утвори з них слова і запиши.

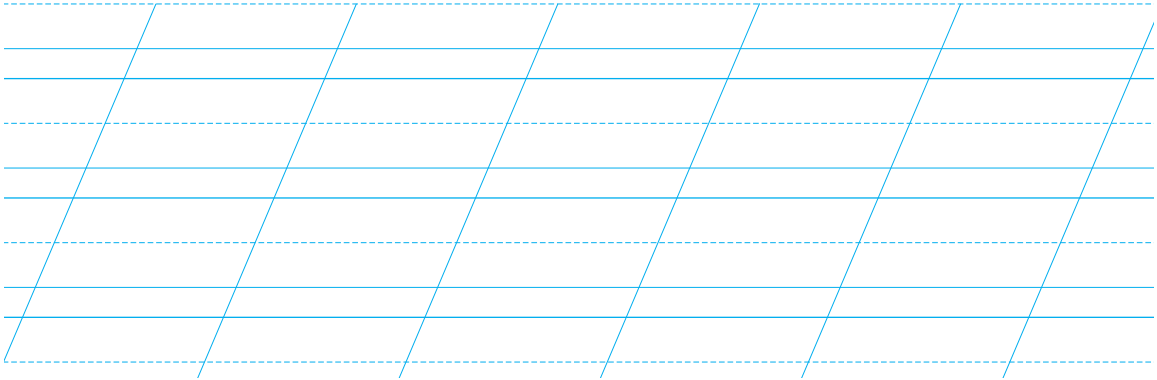
р'я по дві та м'я

- З одним словом (на вибір) склади і запиши речення.

 3. • Прочитай слова. Встав, де потрібно, апостроф.

 Дев..ять, бур..як, бур..ян, цв..яхи, пам..ять, духм..яний,
хлоп..ята, св..ято.

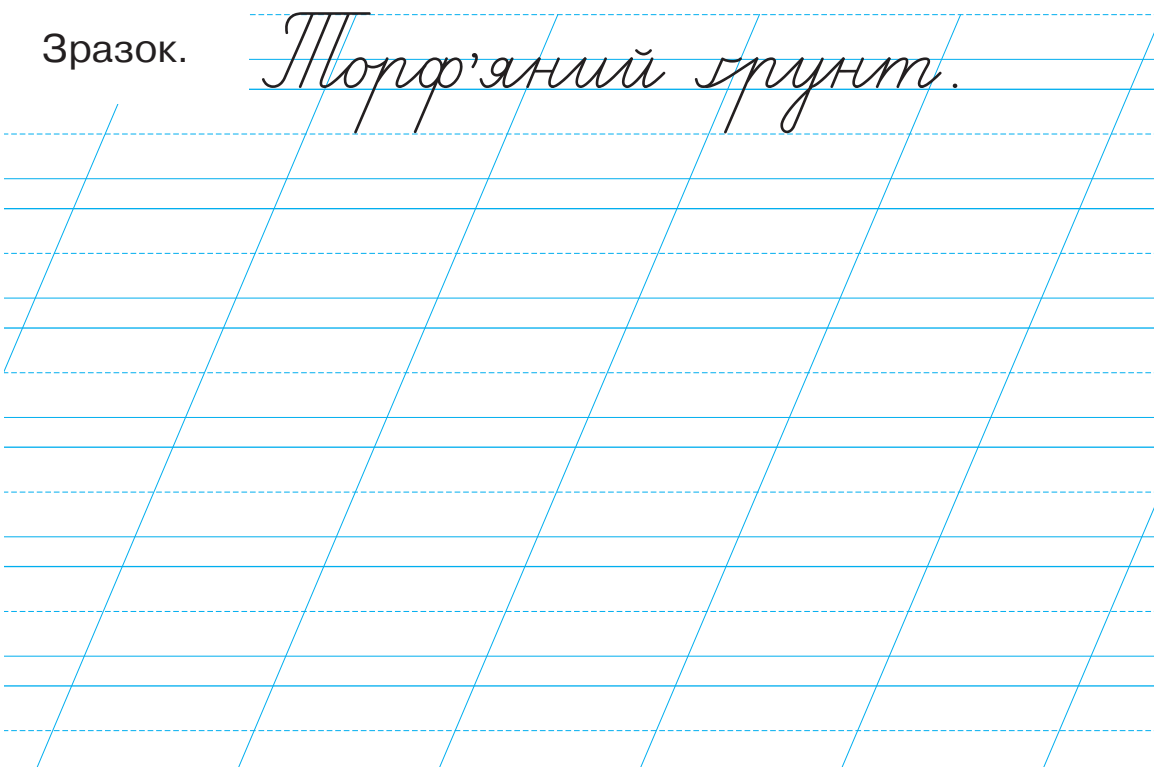
• Випиши слова з апострофом, поділяючи їх для переносу з рядка в рядок.

 4. • Прочитай. Заміни виділені слова за зразком і запиши утворені словосполучення.

Ґрунт **із торфу**, капелюх **із соломи**, ложка **із олова**,
гніздечко **із трави**, міст **із каменю**.

Зразок. *Торф'яний ґрунт.*

- Поділи слово *торф'яний* для переносу по-різному.

Handwriting practice lines for the word "торф'яний". The page features five sets of horizontal lines, each with a dashed midline and a solid top line. A diagonal line is drawn across each set, slanting from the top-left to the bottom-right, to guide the placement of the word for different types of hyphenation.

5. • Прочитайте прислів'я. Поясніть його зміст.

Без гілок не **дерево**, без дітей — не сім'я.

- Від виділеного слова утворіть слово з апострофом. Запишіть його, поділяючи для переносу різними способами.

Handwriting practice lines for the word "дерево". Similar to the first section, it consists of five sets of horizontal lines with a dashed midline and a solid top line, each intersected by a diagonal line slanting from top-left to bottom-right.

6. • Доберіть і запишіть по два-три слова з апострофом:

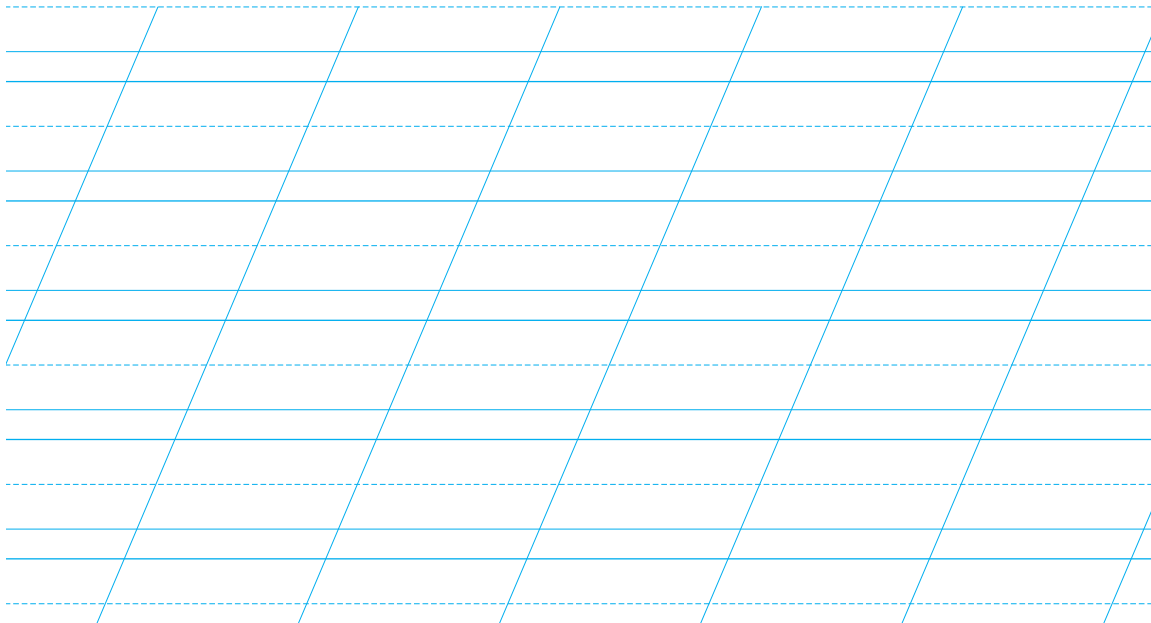
1 група — які не можна поділити для переносу з рядка в рядок;

2 група — які можна перенести одним способом;

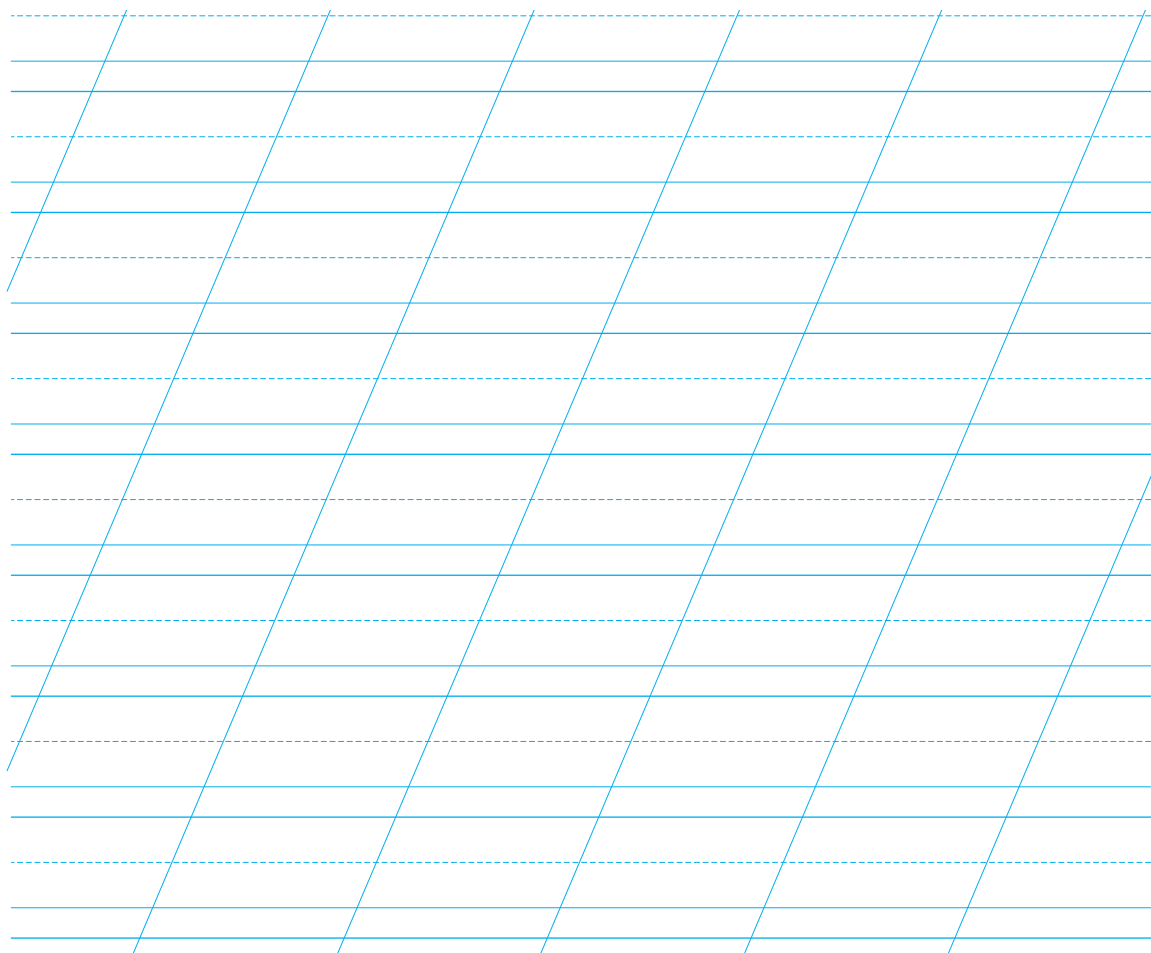
3 група — які можна перенести різними способами.

Handwriting practice lines for the task. It consists of five sets of horizontal lines with a dashed midline and a solid top line, each intersected by a diagonal line slanting from top-left to bottom-right.

- З одним словом (на вибір) складіть і запишіть речення.

A set of handwriting practice lines consisting of five columns. Each column is defined by a solid blue line on the left and a solid blue line on the right, with a dashed blue line in the middle. The lines are slanted upwards from left to right. There are four horizontal lines in each column: a top solid line, a middle dashed line, a bottom solid line, and a bottom-most dashed line.

- 7. Запиши слова (речення) під диктування вчительки/вчителя.

A set of handwriting practice lines identical to the one above, consisting of five columns with slanted solid and dashed blue lines.

Дивосвіт Український алфавіт. Повторення вивченого про звуки і букви

29

Який же світ кругом чудовий!

Алфавіт

1. Прочитай виразно слова.

цвіркун
гніздечко
мерщій

сюркоче
шепоче
благає

схиляється
всміхається
чудовий

2. Поміркуйте, що означають слова *мерщій*, *благає*.

ДВОКОЛІРНИЙ ВІРШ

Коли де-небудь квітку бачу,
«Зірви!» — кричить мені, аж плаче.

Повз деревце іду зелене,
«Зламай!» — схиляється до мене.

В гніздечку пташку стріну в гаї,
«Зжени!» — мерщій мене благає.

«Забий!» — з болота жаба просить.
«Замуч!» — цвіркун сюркоче в просі...

Е ні, негарний вірш такий.
Хай ліпше буде — навпаки!

Коли де бачу квітки очі,
«Люби!» — вона мені шепоче.

Повз деревце іду зелене,
«Привіт!» — схиляється до мене.

В гніздечку пташку стріну в гаї,
питає пташка: «Як ся маєш?».

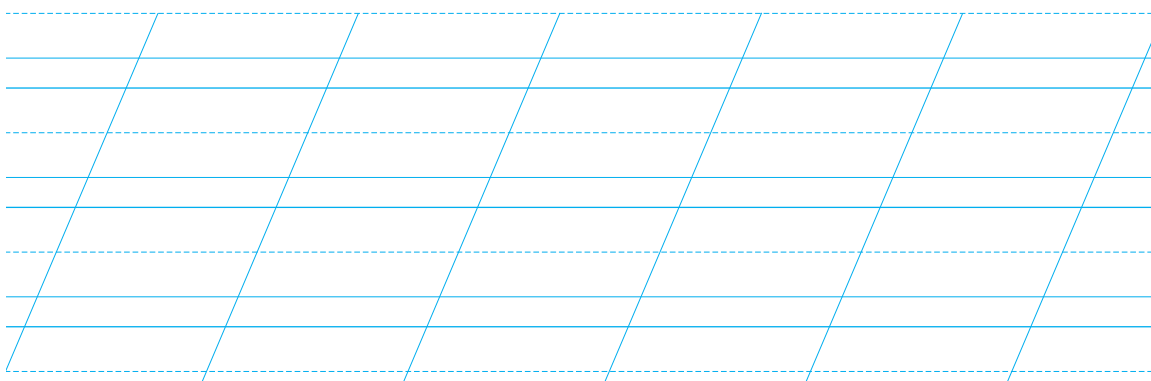

«Спочинь!» — з болота жаба просить.
«Всміхнись!» — цвіркун сюркоче в просі...
Який же світ кругом чудовий!
Додому йду в добрі й любові.

Степан Павленко

- **3.** • Поміркуй, чому вірш називається двоколірним.
• Чого вчить нас вірш?
• Поясни виділені у вірші речення.

- **4.** Обговоріть, як ви розумієте запитання пташки «Як ся маєш?». Чи доводилось вам його чути? Якими словами можна замінити цей вислів?

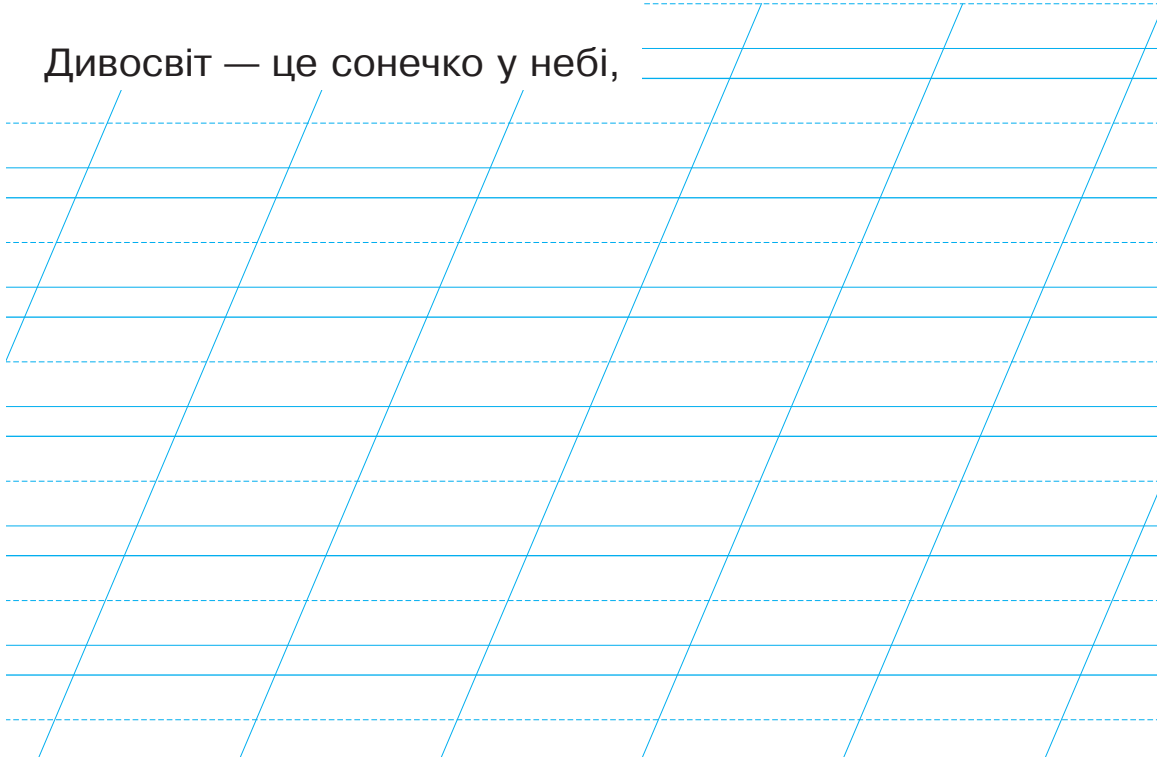

- **5.** Виконай завдання на вибір.
- Відшукай у вірші слова, у яких звуків менше, ніж букв. Підкресли їх.
  - Відшукай у вірші слова, у яких звуків більше, ніж букв. Підкресли їх.
  - Відшукай у вірші слова, які не можна поділити для переносу з рядка в рядок. Підкресли їх.

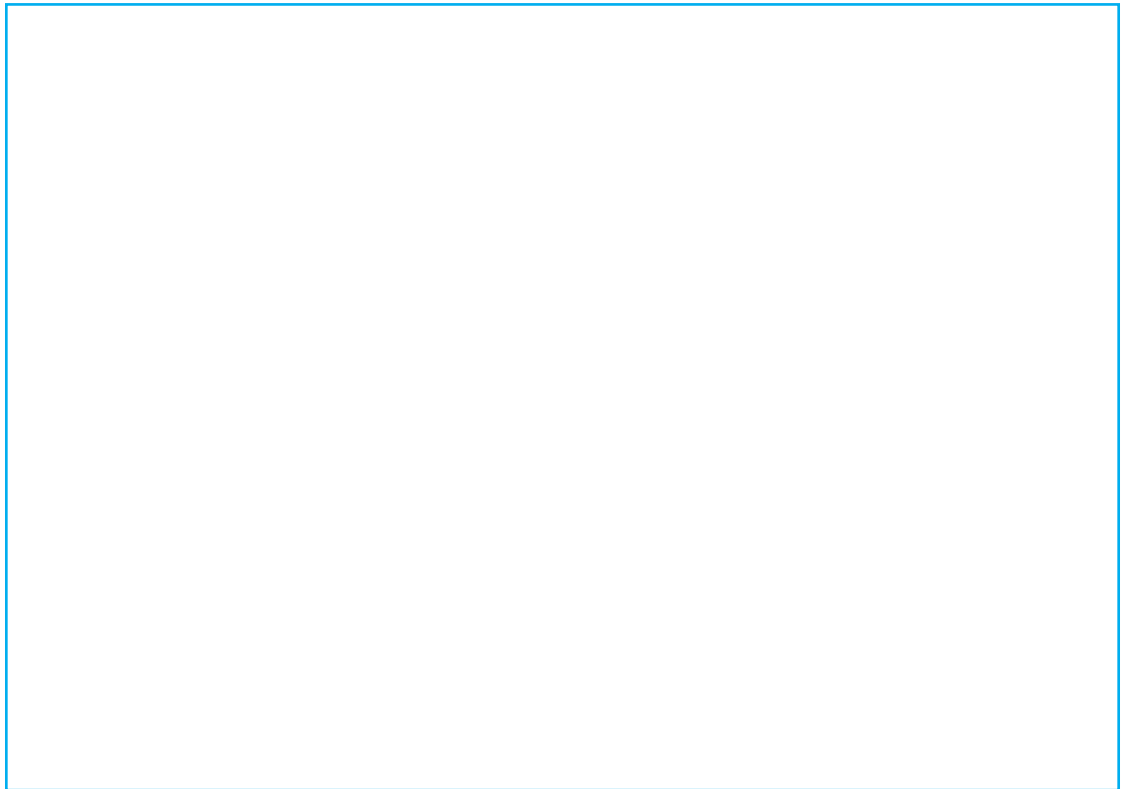
- **6.** Прочитайте і поясніть прислів'я.
- 1 група.* По світу ходити — добро творити.
2 група. Нема більшого світу, ніж людське серце.
3 група. Не стільки того світу, що у вікні.

 7. Доповни речення і проілюструй його.

Дивосвіт — це сонечко у небі, _____

A series of horizontal handwriting lines for practice. Each line set consists of a solid top line, a dashed middle line, and a solid bottom line. There are six such sets of lines, with the first one starting from the beginning of the sentence and the others continuing to the right.

A large, empty rectangular box with a blue border, intended for the student to draw an illustration related to the sentence.

1. Прочитайте вірш. Доберіть до нього заголовок.

Веселе місто Алфавіт.
Йому сьогодні наш привіт!
До нього нам лягає путь,
у ньому літери живуть.
Живуть там літери в словах,
а кожне слово — звір чи птах,
травиця чи барвистий цвіт.
Отож в похід за мною вслід!
Тамара Коломієць

2. • Яку назву має веселе місто?

• Хто живе у місті Алфавіт?

• Як по-іншому можна назвати це місто?

3. Прочитай український алфавіт. Запам'ятай порядок букв та їх назви.

Аа
а

Бб
бе

Вв
ве

Гг
ге

Ґґ
ґе

Дд
де

Ее
е

Єє
є

Жж
же

Зз
зе

Ии
и

Іі
і

Її
ї

Йй
й

Кк
ка

Лл
ел

Мм
ем

Нн
ен

Оо
о

Пп
пе

Рр
ер

Сс
ес

Тт
те

Уу
у

Фф
еф

Хх
ха

Цц
це

Чч
че

Шш
ша

Щщ
ща

Ь
знак
м'якшення

Юю
ю

Яя
я

Зверни увагу!

Букву **й** («ій») називають ще «йот».

Буква **ь** (знак м'якшення) не буває великою.

 4. Проведіть дослідження. Скільки букв в українському алфавіті? Яка буква не позначає окремого звуку? Які букви можуть позначати два звуки? Які букви завжди позначають два звуки?

 5. Прочитай та відгадай загадку.
Знаю я і знаєш ти,
що разом їх тридцять три!
Перша — А, остання — Я.
Як зветься ця сім'я?
Ганна Осадко

Ая

алфавіт

В українському алфавіті 33 букви. Кожна буква має своє місце і свою назву.

• Як іще називають родину із 33 літер?

6. • Спиши буквосполучення та слова.

Аа абетка азбука алфавіт

• З одним словом (на вибір) склади і запиши речення.

- Побудуй звукову модель слова літера.

— / / / /

- 7. • Прочитайте слова.

Гарбуз, ялина, береза, буряк, тополя, картопля, клен, помідор, дуб, морква, осика, огірок.

- Запишіть в алфавітному порядку:

1 варіант — назви овочів;

2 варіант — назви дерев.

Handwriting practice lines with slanted vertical lines for letter formation.

- 8. Випиши з віршованих рядків слова з літерою щ. Укажи кількість звуків і букв.

Дощ плющить на зелен плющ.

Під плющем сховався хрущ...

Анатолій Камінчук

Handwriting practice lines with slanted vertical lines for letter formation.

ЗМІСТ

ДЯКУЄМО ЛІТУ ЗА ЩАСЛИВІ ДНІ! ЗВУКИ ТА БУКВИ

Уроки 1-2.	Чого навчились ми у першій класі Звуковий склад слова. Голосні звуки	5
Уроки 3-4.	Люблять літо діти... Звуко-складовий аналіз слова. Наголос.....	9
Уроки 5-6.	Подарунки літа Приголосні звуки	14
Уроки 7-8.	Як швидко літо проминуло! Тверді та м'які приголосні звуки.....	19
Уроки 9-10.	У лісовій школі Дзвінки та глухі приголосні звуки	24
Уроки 11-12.	Пташині історії Дзвінки приголосні звуки у кінці складу і слова.....	29

ЧАРІВНИЦЯ-ОСІНЬ ЗВУКИ ТА БУКВИ

Уроки 13-14.	Осінні барви Слова з <i>ьо, йо</i>	34
Уроки 15-16.	Осінні дерева Подовжені м'які приголосні звуки	39
Уроки 17-18.	Осінні клопоти Вживання апострофа.....	43
Уроки 19-20.	Сад здоров'я Закріплення вивченого	49
Уроки 21-22.	Дари осені Перенос слів із рядка в рядок	52
Уроки 23-24.	Свято на городі Перенос слів з <i>й, ь (йо, ьо)</i>	56

Уроки 25-26. Щедра берізка	
Перенос слів із подовженими м'якими приголосними звуками	60
Уроки 27-28. Стоїть верба	
Перенос слів з апострофом	65

ДИВОСВІТ
УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ.
ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ЗВУКИ І БУКВИ

Уроки 29-30. Який же світ кругом чудовий!	
Алфавіт	72

Навчальне видання

ЧУМАРНА Марія Іванівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

**навчальний посібник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 6-ти частинах)**

Частина 1

Схвалено для використання в освітньому процесі

Навчальний посібник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Головний редактор *Богдан Будний*

Редакторка *Наталія Шост*

Художниці *Вікторія Дунаєва, Віра Чипурко, Олеся Томків*

Обкладинка *Ростислава Крамара*

Художній редактор *Ростислав Крамар*

Технічна редакторка *Неля Домарецька*

Комп'ютерна верстка *Зоряни Сидор*

Підписано до друку _____. Формат 84×108/16. Папір офсетний.

Гарнітура Pragmatica. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 8,4.

Умовн. фарбо-відб. 33,6. Обл.-вид. арк. 8,057.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002